

Asia Elokuvateosten tekijänoikeussuojan kesto

Hakija B

Annettu 28.11.2017

Tiivistelmä

Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta. Euroopan unionin ulkopuolisessa mutta Bernin sopimuksen jäsenvaltiossa tehdyn elokuvateoksen suoja-aika ei ole teoksen alkuperämäärä määrättyä suoja-aikaa pitempi.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa elokuvateosten tekijänoikeussuojan kestosta. Hakija kertoo saaneensa haltuunsa elokuvakirjaston joka käsittää noin 800 erilaista elokuvakopiota. Hakijan mielenkiinto kohdistuu USA:ssa tuotettuihin vanhanajan komedioihin, joiden tuotantovuodet ajoittuvat vuosille 1910 - 1940.
2. Hakija kysyy ensiksi, ovatko edellä mainittujen elokuvien tekijänoikeudet jo vanhentuneet eli voidaanko niitä vapaasti esittää ja lainata muihin tarkoituksiin loukkaamatta tekijänoikeutta. Toiseksi, kirjastossa on myös muita pääosin USA:ssa valmistettuja elokuvia, muun muassa piirrettyjä. Mikä on näiden tekijänoikeudellinen suoja-aika?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

3. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Elokuvataiteen teosten tekijänoikeussuoja

4. Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan. Pykälä sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, nyt kyseessä olevat elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
5. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
6. Suomi on liittynyt kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevaan Bernin yleissopimukseen (SopS 79/86), jäljempänä Bernin sopimus, 1.4.1928. Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. Bernin sopimuksen selitysteoksen mukaan "elokuvaamiseen verrattavalla tavalla" ei viittaa niinkään teoksen valmistusmenetelmään, vaan lopputuloksena olevan teoksen muotoon, joka on analoginen elokuvan kanssa. Elokuvana suojaa saavan teoksen valmistusmenetelmän ei siten tarvitse olla elokuvaamisen kanssa analoginen. (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15).
7. Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä. (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16) Teoksen v. 2003 uudistetussa laitoksessa todetaan, että elokuvateoksista puhutaan uudemmissa

kansainvälisissä ja kansallisissa normeissa ja oikeuskirjallisuudessa "audiovisuaalisina teoksina". Tämä ilmaisu ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan täysin tarkka, sillä yksinomaan visuaalisten teosten - ilman audio- eli äänielementtejä - katsotaan myös kuuluvan tähän kategoriaan.

8. Elokvateoksen käsitettä on pohdittu myös tekijänoikeuslain esitöissä. Tekijänoikeuskomitea totesi V osamietinnössään, että tekijänoikeudellisessa mielessä elokvateoksena pidetään liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvia teoksia sekä muita elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla ilmaistuja teoksia, jotka ylittävät tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Tämä määritelmä kattaa perinteisten filmille tallennettujen elokvien lisäksi muun muassa televisiossa lähetetyt teokset, videotallenteille tallennetut teokset ja muut elokvallisoin keinoin valmistetut teokset. Tekijänoikeuskomitea ei mietinnössään täsmentänyt sitä, mitä elokvallisoin keinoin valmistetuilla teoksilla tarkoitetaan. (Komiteanmietintö 1990:31: Äänitteiden ja audiovisuaalisten teosten kopiointi ja levitys, s. 31)
9. Tekijänoikeuskomitean VI osamietinnössä todettiin edellisen lisäksi elokvateoksista seuraavaa: "Välttämätöntä ei ole, että elokvateoksen kuvat olisivat figuratiivisia tai että ne muodostaisivat peräkkäin esitettynä toisiinsa yhteydessä olevan kuvajakson. Koska useimmat videotaiteen teokset koostuvat liikkuvista kuvista, kuuluvat ne pääsääntöisesti elokvateosten joukkoon. Rajatapauksissa videoteosten kuuluminen johonkin kategoriaan on ratkaistava tapaus kerrallaan." (Komiteanmietintö 1991:33: Kuvataide ja tekijänoikeus, s. 55).
10. EY:n vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetussa direktiivissä 2006/115 tarkoitetaan "elokvan" käsitteellä äänellä varustettua tai äänetöntä elokvateosta taikka audiovisuaalista teosta tai liikkuvaa kuvaa (direktiivin 2 artiklan 1. kohta).
11. Tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti

tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun:

1. se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;
2. se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle;
3. sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka
4. sitä näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.

Julkisena esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suu-rehkolle suljetulle piirille.

12. Tekijänoikeuslain 43 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitettusta (yhteis)teoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.
13. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2001:15 käsiteltiin elokuvateoksen käsitettä yksittäistapaukseen puuttumatta. Lausunnossa TN 2002:16 oli ensisijaisesti kyse sitaattioikeudesta mutta siinä aineistoon sisältynyt kolmen minuutin mittainen dokumenttifilmi sai suojaa elokuvateoksena. Lausunnoissa TN 2015:7 ja 8 liikkuvaa kuvaa sisältävien tietokonepelien lainaaminen ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa oli sallittu koska pelejä ei ollut kokonaisuutena katsottava elokuvateoksiksi. Lausunnossa TN 2017:1 arvioitiin kolmen liikkuvaa kuvaa sisältävän työn teoksellisuutta.

Elokuvien kansainvälinen tekijänoikeussuoja ja suoja-aika

14. Suomi on siis liittynyt kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevaan Bernin yleissopimukseen 1.4.1928 ja yleismaailmalliseen tekijänoikeussopimukseen (SopS 81/86) 16.4.1963. Molemmat sopimukset rakentuvat niin sanottujen vähimmäisoikeuksien suojan ja kansallisen kohtelun periaatteille. Vähimmäisoikeuksien suoja merkitsee, että jokaisen sopimukseen liittyneen maan on annettava toisen sopimukseen liittyneen maan kansalaisille sopimustekstin osoittama suoja. Kansallisen kohtelun periaate tarkoittaa, että jokainen sopimusvaltio on velvollinen antamaan toisen jäsenvaltion kansalaisille saman kohtelun kuin omille kansalaisilleen. Suoja-ajan pituus muodostaa tähän poikkeuksen. Bernin sopimuksen 7 artiklan 8 kohdan mukaan suoja-aika määräytyy aina sen maan lainsäädännön mukaan, jossa suojaa vaaditaan; kuitenkin suoja-aika ei ole, ellei tuon maan lainsäädännöstä muuta johdu, teoksen alkuperämaassa määrättyä suoja-aikaa pitempi.
15. EU:n Suoja-aikadirektiivin (2006/116/EY) 7 artiklan 1 kohdan mukaan alkuperämaan suoja-aika on määräävä, ellei se ole direktiivin 1 artiklassa säädettyä suoja-aikaa pidempi.
16. Suoja-aikadirektiivin 1 artiklan mukainen suoja-aika on seuraava:
 1. Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitettujen kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa koko tekijän elinajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.
 2. Jos tekijänoikeus kuuluu yhteisesti teoksen tekijäkumppaneille, 1 kohdassa tarkoitettu voimassaoloaika on laskettava viimeisenä elossa olleen tekijäkumppanin kuolemasta.
 3. Nimettömänä tai salanimellä julkaistujen teosten suojan voimassaoloaika on 70 vuotta teoksen saattamisesta laillisesti yleisön saataville. Jos tekijän käyttämä salanimi ei aiheuta epäilystä tämän henkilöllisyydestä tai jos tekijä ilmaisee henkilöllisyytensä ensimmäisessä virk-

keessä tarkoitettuna aikana, on sovellettava 1 kohdassa esitettyä suojan voimassaoloaikaa.

4. Jos jäsenvaltio antaa erityissäännöksiä yhteisteosten tekijänoikeuksista tai oikeushenkilön nimeämisestä oikeudenhaltijaksi, suojan voimassaoloaika on laskettava 3 kohdan mukaisesti, paitsi jos luonnolliset henkilöt, jotka ovat luoneet teoksen, tunnistetaan teoksen tekijöiksi yleisön saataville saatettavien teoksen toisintojen osalta. Tämän kohdan soveltaminen ei rajoita sellaisten tunnistettujen tekijöiden oikeuksia, joiden tunnistettavat työpanokset sisältyvät näihin teoksiin, jolloin näihin työpanoksiin sovelletaan 1 tai 2 kohtaa.

5. Jos teos julkaistaan niteinä, osina, vihkoina, numeroina tai jaksoina ja jos suojan voimassaoloaika lasketaan alkavaksi siitä ajankohdasta, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville, suojan voimassaoloaika on laskettava erikseen kullekin teoksen osalle.

6. Jos teosten suojan voimassaoloaikaa ei lasketa tekijän tai tekijöiden kuolemasta ja jos niitä ei ole laillisesti saatettu yleisön saataville 70 vuoden kuluessa niiden luomisesta, suoja päättyy.

17. Tekijänoikeus on Suomen tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. Suoja-aika koskee sekä julkistettuja että julkistamattomia teoksia. Tämä pätee, kun tekijä on tunnettu. Elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.
18. Hakija on kertonut, että hänen hallussaan olevat elokuvat on tuotettu Amerikan yhdysvalloista (USA). Amerikan yhdysvallat on liittynyt yleismaailmalliseen tekijänoikeussopimukseen 16.9.1955 ja Bernin sopimukseen 1.3.1989. Amerikan yhdysvaltojen kansalaisten teosten tekijänoikeussuoja määräytyy edellä mainittujen sopimusten perusteella Suomen tekijänoikeuslainsäädännön mukaan. Suoja-ajan pituus muodostaa tähän kuitenkin poikkeuksen kuten kohdassa 14 on kerrottu. Sopimusvaltioiden ei tarvitse antaa teoksen alkuperämaassa säädettyä suoja-aikaa pidempää suojaa.

19. Tekijänoikeuden voimassaoloaika Amerikan yhdysvalloissa julkaistun teoksen osalta riippuu siitä, minä vuonna teos on valmistunut. Ennen vuotta 1923 julkaistujen teosten suoja-aika on päättynyt.
20. Rekisteröintiedellytys poistui USA:ssa Bernin sopimuksella 1.3.1989 jälkeen julkaistujen teosten osalta. (Ks. lähemmin U.S. Copyright Office - Information Circular: Copyright Notice, <http://www.copyright.gov/circs/circ03.pdf>) Yhdysvalloissa oli tätä ennen voimassa rekisteröintiedellytys (copyright notice) myös tekijänoikeudessa. Tekijänoikeudellinen suoja ei syntynyt automaattisesti teoksen luontihetkellä. Suoja-aika oli myös lyhyempi ja rekisteröinti piti uusia. Esimerkiksi Cornellin yliopisto pitää yllä havainnollista suoja-aikataulukkoa suojan eri edellytyksineen osoitteessa <http://copyright.cornell.edu/resources/publicdomain.cfm>
21. Rekisteröinnillä on merkitystä vain suoja-ajan arviointiin. Mahdollinen copyright-merkki ei ole Suomessa oikeutta luova (ks. TN 1986:6, joka koski lego-palikoiden suojan saamisen edellytyksiä). Teosarviointi suoritetaan kunkin elokuvan osalta erikseen.
22. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2013:2 käsiteltiin muun muassa Amerikan yhdysvalloissa tehtyjen teoksien tekijänoikeudellista suoja-aikaa Suomessa.

Yhteenveto

23. Ensimmäisen kysymyksen osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että Amerikan yhdysvalloissa ennen vuotta 1923 julkaistujen teosten suoja-aika on päättynyt. Muiden teosten suoja-aika päättyy Suomessa viimeistään, kun 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta, ellei tekijänoikeudellinen suoja USA:ssa ole jo aiemmin päättynyt. Suoja-ajan tarkka määrittäminen on näyttökysymys, jonka selvittäminen ei kuulu tekijänoikeusneuvoston tehtäviin.
24. Toisen kysymyksen osalta kunkin teokseksi katsottavan elokuvan suoja-aika USA:ssa ja Suomessa määräytyy yllä

mainittujen perusteiden mukaan. Euroopan unionin jäsenvaltioissa suoja-aika tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta annetun neuvoston direktiivin (kodifioitu toisinto 2006/116/EY) mukaisesti säädettiin 70 vuoteen tekijän kuolinvuodesta. Tekijänoikeuslain vastaavan muutoksen (22.12.1995/1654) yhteydessä otettiin lakiin samalla direktiivin mukaiset elokuvateoksen suoja-ajan laskemista koskevat ja edellä selostetut erityissäännökset.

25. Niissä valtioissa, jotka eivät ole Euroopan unionin tai Bernin sopimuksen jäsenvaltioita, mutta joissa suoja määräytyy Yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen (tarkistettu versio 24.7.1971) mukaan, suoja-aika määräytyy Yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen II artiklan ja IV artiklan määräysten mukaisesti sen sopimusvaltion lain mukaan, jossa suojaa vaaditaan. Sopimusvaltio ei kuitenkaan ole velvollinen suojaamaan teosta sitä suojakautta kauemmin, kuin mitä kyseisen teoslajin osalta on määrätty julkaisemattoman teoksen osalta sen sopimusvaltion laissa, jonka kansalainen tekijä on, ja julkaistun teoksen osalta sen sopimusvaltion laissa, jossa teos on ensiksi julkaistu. Vähimmäissuoja on pääsääntöisesti 25 vuotta tekijän kuolemasta.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Taina Pihlajarinne, Olli Pitkänen, Jukka Helle, Ahti Vänntinen, Maria Rehbinder, Anne Salomaa, Satu Kangas, Marja Heikkilä-Kauppinen, Tuula Hämäläinen, Valtteri Niiranen, Riikka Tähtivuori, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.